

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЇ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Гуцаленко О. О., к. е. н.
Вінницький національний аграрний університет

Формування та стійке ефективне функціонування ринку органічної продукції залежить від розвитку якісних формальних та неформальних інститутів та інституцій, які в змозі забезпечити прозорі правила гри для товаровиробників, що матиме стимулюючі важелі для підвищення їх рівня виробничої діяльності. Так, О.Г. Шпикуляк виділяє два основних напрями формування ринку – економічний, який виражається через економіко-функціональні механізми, та інституціональний, що поєднує в собі ринкові та державні інститути [1].

Інституції лишаються найслабшим місцем конкурентоспроможності української економіки. У Звіті про глобальну конкурентоспроможність за 2012 рік Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) за даною складовою Україна посіла лише 132-е місце з 144 країн світу – на одну позицію нижче порівняно з минулим роком. Такий результат є одним із найгірших не лише відносно країн ЄС та інших розвинених економік, а й відносно найближчих сусідів. За рівнем розвитку інституцій Україна поступається усім країнам СНД, за винятком Росії та Киргизії, у яких – 133-є і 137-є місця відповідно [2].

Один із класиків інституціональної теорії – американський вчений Д. Норт – визначив інституції як встановлені в суспільстві "правила гри", тобто створений людиною набір формальних та неформальних обмежень, норм, які розглядаються окремо від індивідів і організацій [3]. Він концептуально відрізняє "правила гри" – інституції, від "гравців, учасників, суб'єктів" – інститутів (інший переклад – організації).

Д. Норт дотримувався чіткої структуризації інституцій на неформальні обмеження і формальні правила. Під неформальними він розуміє існуючі неофіційні, неправові обмеження. До них належать певні традиції, встановлені звичаї, неписані кодекси поведінки, господарська етика, культурна спадщина і ментальні стереотипи. Формальні правила – офіційні, правові обмеження, додання правових рамок інституціональним нормам суспільства [4].

Проте дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених вказують на те, що інституціональні критерії ґрунтуються на врахуванні конкретно-історичних умов тієї чи іншої країни, наслідуванні традицій, ідей, духовного світу населення, системи ціннісних уявлень. При цьому вони є взаємопов'язаними та створюють певну цілісну економічну систему [5, 6].

Інституції можуть бути державними й приватними. Саме державні й приватні інституції сукупно формують базу інституційного середовища, у межах якої уряд, бізнес та індивіди взаємодіють одне з одним. Якість інституційного середовища значною мірою впливає на кожен групу учасників, на їх інвестиційні рішення, організацію виробництва.

Інститути ринку виконують специфічну регуляторну функцію задоволення інтересів учасників ринку. Ми підтримуємо висновки Шпикуляка О.Г., Воскобійника Ю.П., Саблука Р.П., Овсяннікова О.В., які виділяють такі інститути ринку – правові (нормативно-правові акти та нормативно-правове регулювання), економічні (ціна, власність, інфраструктура, підприємництво, кооперація і т.д.), політичні (державна, політичні партії) і соціальні (громадянське суспільство, соціальний капітал, культурно-побутове забезпечення) [7]. Проте вважаємо, що нинішні реалії вимагають введення технологічних та екологічних інститутів для ринку органічної продукції (рис. 1).

За дослідженнями О.Г. Шпикуляка, в Україні розвиток аграрного ринку має специфічний характер, фактично сформовано український парадокс – інституції та механізми сформовані, але вони неадекватні і неефективні [1]. Тому виникає необхідність в детальній аналізі інституцій ринку органічної продукції з метою визначення перспектив його розвитку.

На наш погляд, одним із методів аналізу, який доцільно застосувати при дослідженні інституцій ринку органічної продукції, є PEST-аналіз.

Рис. 1. Інститути ринку органічної продукції.

Сутність PEST-аналізу полягає у виявленні й оцінці впливу факторів на результати поточного й майбутнього функціонування ринку. PEST – це абревіатура чотирьох англійських слів: P – Politicallegal – політико-правові, E – Economic – економічні, S – Sociocultural – соціокультурні, T – Technological forces – технологічні фактори.

PESTLE-аналіз є розширеною на два додаткові фактори (Legal і Environmental) версією PEST-аналізу. Іноді застосовуються й інші формати, наприклад, SLEPT-аналіз (плюс Правовий фактор) або STEEPLE-аналіз: соціально-демографічний, технологічний, економічний, екологічний, політичний, правовий та етнічні фактори [8]. Враховуючи те, що ринок органічної продукції має важливе значення для збереження навколишнього природного середовища, вважаємо, що для аналізу інституційних факторів ринку органічної продукції варто проводити, використовуючи STEEPLE-аналіз.

Метою STEEPLE-аналізу є відстеження (моніторинг) дії інституційних факторів і виявлення тенденцій у їх подальшому розвитку. Залежно від того, які фактори матимуть тенденцію до покращення, а які до погіршення, необхідно розробляти стратегію розвитку даного ринку.

Політичний фактор вивчається насамперед для того, щоб мати чітке уявлення про наміри органів державної влади відносно розвитку суспільства й про засоби, за допомогою яких держава передбачає запроваджувати свою політику.

Аналіз економічних факторів дозволяє зрозуміти, як на рівні держави формуються й розподіляються економічні ресурси. Вивчення соціального компонента спрямоване на те, щоб усвідомити й оцінити вплив на бізнес таких соціальних явищ, як ставлення населення до праці і якості життя, мобільність людей, активність споживачів й ін.

Аналіз технологічного компонента дозволяє передбачати можливості, пов'язані з розвитком науки й техніки, вчасно переорієнтовуватися на виробництво й реалізацію технологічно перспективного продукту, спрогнозувати момент відмови від використовуваної технології тощо.

Аналіз екологічного фактора дає можливість дослідити вплив виробництва на навколишнє природне середовище, екологічність продукції, ставлення споживачів до виробництва екологічно чистої продукції тощо. Правовий фактор характеризує нормативно-правове забезпечення функціонування ринку та визначає основні напрями до його удосконалення.

Даний метод є нескладним і недорогим, виявляє сильні та слабкі сторони, потенційні загрози та сприятливі можливості. Він працює в режимі так званого «експрес-аналізу», є якісним та дозволяє провести оперативний аналіз можливих концепцій, обґрунтувати та доповнити вибране концептуальне рішення. Проте при його застосуванні потрібно бути об'єктивними та неупередженими, а при оцінці макросередовища потрібно:

- уникати значного скорочення кількості даних, що використовуються для прийняття рішень. Трудомістким є виділення найбільш впливових факторів при великому об'ємі даних;

- правильно трактувати результатів аналізу;
- мінімізувати неточність в результатах аналізу;
- враховувати взаємовплив факторів зовнішнього середовища;
- проводити оцінку з точки зору декількох експертів для уникнення суб'єктивної думки.

Трудності, що виникають при виявленні сутності макросередовища та її меж:

- структурування значних досліджень;
- прояв фінансового впливу;
- синтез довго- та короткострокових результатів та інші.

За допомогою STEEPL-аналізу може бути окреслений стратегічний простір з фіксацією джерел загроз та можливостей із зовнішнього середовища, дається оцінка впливу факторів на рівень ділової активності. Використання даного методу забезпечить ефективність та якість функціонування інституцій органічного ринку.

Література

1. Шпикуляк О. Г. Інституції аграрного ринку: монографія / Шпикуляк О. Г. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 480 с.
2. Слабкі інституції стримують зростання

конкурентоспроможності країни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: competitiveukraine.org/docs/instituti_ua.pdf

3. Современная логистика: пер. с англ. / Джонсон Дж., Вуд Д., Вордлоу Д., Мерфи-мл. П. – М.: Вильямс, 2002. – 624 с.

4. Douglass, C. North. 1989. Institutions and Economic Growth: A Historical Introduction// World Development, vol. 17, no.9, p. 1319-1332.

5. Базилевич В. Д. Інституційна архітектоніка: філософія і методологія багатоаспектного дослідження / В. Д. Базилевич, А.О. Маслов // Інституційна архітектоніка та механізми економічного розвитку: матеріали наукового симпозіуму. – Х.: ХНУ, 2005. – С. 32-42.

6. Корнейчук Б. В. Институциональная экономика: учеб. пособие/ Корнейчук Б. В. – М. : Гайдарики, 2007. – 255 с.

7. Шпикуляк О. Г. Формування і розвиток ринку зерна в Україні/ О. Г. Шпикуляк, Ю. П. Воскобійник, Р. П. Саблук, О. В. Овсянніков. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 190 с.

8. Василенко В. А. Стратегічне управління: навч. посіб. / В. А. Василенко, Т. І. Ткаченко. – К.: ЦУЛ, 2003. – 396 с.